

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สหกรณ์ถือเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มบุคคลด้วยความสมัครใจ เพื่อดำเนินกิจการในรูปของวิสาหกิจร่วมกัน โดยยึดถือการบริหารจัดการตามหลักประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ของสมาชิกและส่วนรวมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2550)

ประเทศไทยได้มีพัฒนาการเกี่ยวกับการจัดตั้งสหกรณ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2459 และได้มีการออกกฎหมายมาใช้ฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 นับเป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรก พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้เปิดโอกาสให้มีการรับจดทะเบียนสหกรณ์ประเภทอื่นๆ จากนั้นได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 อีก 3 ครั้ง นับว่าการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 ช่วยให้การจัดตั้งสหกรณ์ได้ขยายออกไปอีกมาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2478 มีการริเริ่มจัดตั้งสหกรณ์เข้าซื้อที่ดินที่จังหวัดปทุมธานี และได้จัดตั้งสหกรณ์ประเภทใหม่ๆ ขึ้นอีกหลายประเภท เช่น สหกรณ์บำรุงที่ดินสหกรณ์ค้าขาย สหกรณ์นิคมฝ้าย สหกรณ์หาทุน และบำรุงที่ดิน ในปี พ.ศ. 2480 ร้านสหกรณ์ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชื่อว่า “ร้านสหกรณ์บ้านเกาะ จำกัดสินไช้” มีสมาชิกแรกตั้ง 279 คน และได้มีการจัดตั้งร้านสหกรณ์ในลักษณะนี้อีกหลายแห่งเพื่อช่วยเหลือประชาชนเกี่ยวกับปัญหาค่าครองชีพ โดยจัดตั้งขึ้นทั้งในส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และส่วนของประชาชน

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุดของขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย ก็คือ การควบสหกรณ์หาทุนเข้าด้วยกัน โดยทางราชการได้ออกพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 เปิดโอกาสให้สหกรณ์หาทุนขนาดเล็กที่ดำเนินธุรกิจเพียงอย่างเดียวควบเข้ากันเป็นขนาดใหญ่ สามารถขยายการค้าเนินธุรกิจเป็นแบบอเนกประสงค์ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่สมาชิกได้มากกว่า ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์หาทุนจึงแปรสภาพเป็นสหกรณ์การเกษตรมาจนปัจจุบัน และในปี พ.ศ. 2511 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยได้ถือกำเนิดขึ้นมา เพื่อเป็นสถาบันสำหรับการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ทั่วประเทศ มีหน้าที่ติดต่อประสานงานกับสถาบันสหกรณ์ต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และความช่วยเหลือ ร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์สากลในด้านอื่นๆ ที่มีใช้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจโดยมีสหกรณ์ทุกประเภทเป็นสมาชิก ปัจจุบัน ในประเทศไทยได้กำหนดให้สหกรณ์การเกษตรอยู่ภายใต้

การกำกับ ควบคุม และดูแลของกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของสหกรณ์ หมายความว่า “คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้” และตามประกาศกฎกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2548 ได้กำหนดประเภทสหกรณ์ไว้ 7 ประเภท ประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ซึ่งนับแต่สหกรณ์ได้ถือกำเนิดขึ้นในประเทศไทยจวบจนปัจจุบัน ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในธุรกิจต่างๆ ได้สร้างความเชื่อถือเป็นที่ไว้วางใจของสมาชิกจนทำให้จำนวนสหกรณ์ จำนวนสมาชิก ปริมาณเงินทุน และผลกำไรของสหกรณ์ เพิ่มขึ้นทุกปี ปัจจุบันมีสหกรณ์ทั่วประเทศ ณ วันที่ 1 มกราคม 2553 ประมาณ 7,723 สหกรณ์ และสมาชิก 10,329,036 คน การสหกรณ์ในประเทศไทยจึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะต่อประชาชนที่ยากจน สหกรณ์จะเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคมที่ช่วยแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2550)

อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งราษฎรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นเกษตรกรในอำเภอหางดง จึงได้รวมกันจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในท้องที่อำเภอหางดง เมื่อปี พ.ศ. 2477 เป็นสหกรณ์ประเภทหาทุน จดทะเบียนครั้งแรกจำนวน 5 สหกรณ์ มีสมาชิกครั้งแรกทั้งหมด 95 คน ต่อมาสหกรณ์มีความเข้มแข็ง เจริญก้าวหน้ามากขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งสหกรณ์เพิ่มขึ้นอีกจนถึงปี พ.ศ. 2498 มีสหกรณ์ประเภทหาทุนทั้งหมด 22 สหกรณ์ และได้รวมเข้าด้วยกันเป็นสหกรณ์ไม่จำกัด ชื่อว่า “สหกรณ์การเกษตรหางดง ไม่จำกัด” จดทะเบียนเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2514 มีสมาชิกทั้งหมด 432 คน แบ่งเป็น 15 กลุ่ม มีเงินทุนและหนี้สินจำนวน 1,668,615.23 บาท เงินสำรอง 623,868.81 บาท ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น สหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด (สหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด, 2550)

ต่อมาสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว องค์กรธุรกิจต่างๆ ต้องแข่งขันเพื่อความอยู่รอดทางธุรกิจ การดำเนินธุรกิจจึงต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อให้สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด ก็เช่นเดียวกัน ต้องมีความสามารถที่จะแข่งขันกับธุรกิจอื่นได้ นั่นคือ จะต้องมึประสิทธิภาพในการจัดการธุรกิจและตอบสนองความต้องการของสมาชิก เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือส่วนรวมโดยใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามตามพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และสามารถ

ตอบสนองความต้องการในด้านปัจจัยต่างๆ ที่นำไปใช้ในการเกษตร เช่น ด้านการเงิน ด้านวัสดุ อุปกรณ์ทางการเกษตร และสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งในการผลิตทางการเกษตรและการดำเนินชีวิตประจำวันคือ น้ำมันเชื้อเพลิง เพราะเป็นพลังงานที่ใช้ในการขับเคลื่อนเครื่องมือทางการเกษตร เช่น รถไถนา เครื่องตัดหญ้า เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้เป็นพลังงานสำหรับยานพาหนะเพื่อการขนส่งคมนาคมทั้งเพื่อการเกษตรและในการดำเนินชีวิตประจำวันอีกด้วย

สหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด ซึ่งเดิมเป็นสหกรณ์ประเภทหาทุนทั้ง 22 แห่ง อยู่ในความดูแลและส่งเสริมของสำนักงานสหกรณ์อำเภอสันป่าตอง ต่อมาคณะกรรมการมีความเห็นว่าการติดต่อธุรกิจระหว่างสหกรณ์กับสมาชิกมีความลำบาก เพราะอยู่ไกลจากอำเภอหางดงมาก ในปี พ.ศ. 2517 สหกรณ์ได้จัดซื้อที่ดิน จำนวน 3 งาน 89 ตารางวา ที่ดินติดถนนเชียงใหม่-ฮอด ตั้งอยู่เลขที่ 80 หมู่ 4 ตำบลหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 1 กิโลเมตร และสร้างอาคารสำนักงานเป็นตึกคอนกรีตสองชั้น จากสำนักงานไม้สองชั้น หลังจากนั้นทางสหกรณ์ได้ขยายธุรกิจโดยการสร้างสถานีบริการน้ำมันในพื้นที่ของสหกรณ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2538 เพื่อให้บริการแก่สมาชิก และได้ดำเนินธุรกิจเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (สหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด, 2550)

ในด้านการบริหารจัดการสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด เคยได้รับคัดเลือกให้เป็นสหกรณ์ดีเด่นระดับภาค เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2537 และเป็นสหกรณ์ดีเด่นแห่งชาติประจำปี 2537 ในปี พ.ศ. 2544 ได้รับการคัดเลือกเป็น สหกรณ์ดีเด่นระดับภาค เมื่อสหกรณ์ได้ดำเนินกิจการประสบความสำเร็จมาโดยลำดับ ทางสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด จึงได้ซื้อที่ดินเพิ่มอีกจำนวน 6 ไร่ 1 งาน 54 ตารางวา และสร้างฉางขนาดบรรจุ 500 ตัน และโรงเก็บวัสดุ ลานตาก เครื่องซังขนาด 50 ตัน และสร้างตลาดกลาง และเครื่องอบลดความชื้นเมล็ดพันธุ์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ อีกด้วย

ปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด มีสมาชิกทั้งหมดเมื่อสิ้นปีบัญชี 30 มิถุนายน 2552 มีกลุ่มสมาชิก 75 กลุ่ม จำนวนสมาชิก 4,754 คน (สหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด, 2552) การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด ตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย สมาชิกทุกคนเป็นเจ้าของสหกรณ์ แต่เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกเป็นจำนวนมาก จึงไม่สามารถจะมาร่วมบริหารกิจการของสหกรณ์ได้ จึงต้องมีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้บริหารงานแทนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 กำหนดให้มีคณะกรรมการดำเนินงานไม่เกิน 15 คน คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการ และเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการทั้งปวง เพื่อให้กิจการสหกรณ์ดำเนินการอย่างกว้างขวางให้บริการสมาชิกอย่างทั่วถึง และคณะกรรมการจึงจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาดำเนินธุรกิจ คือ ผู้จัดการสหกรณ์และเจ้าหน้าที่สหกรณ์มาช่วยเหลือกิจกรรมและดำเนินธุรกิจด้านต่างๆ ของสหกรณ์ โดยสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด

ในปี พ.ศ. 2552 บั้มสหกรณ์ทั่วประเทศมีจำนวน 410 แห่ง โดยสถานีบริการน้ำมันในสหกรณ์เกิดขึ้นครั้งแรกที่จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2533 และกระจายไปสู่ต่างจังหวัด รวมทั้งจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสหกรณ์แห่งแรกที่เปิดให้บริการสถานีน้ำมันคือ สหกรณ์การเกษตรคอดอยสะเก็ด จำกัด ในปี พ.ศ. 2535 และได้ขยายไปยังสหกรณ์ต่างๆ ทั่วจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด ซึ่งเปิดให้บริการสมาชิกเมื่อปี พ.ศ. 2538 เพื่อให้บริการแก่สมาชิก และได้ดำเนินธุรกิจเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และได้เพิ่มสถานีบริการน้ำมันขึ้นอีกหนึ่งสาขาในปี พ.ศ. 2552 (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2552)

ด้วยแนวคิดที่ต้องการให้เกษตรกรได้ใช้น้ำมันคุณภาพดี ราคายุติธรรม และส่งเสริมให้สหกรณ์การเกษตรมีธุรกิจการค้าน้ำมันเป็นของตนเอง กรมส่งเสริมสหกรณ์และบริษัทบางจากปิโตรเลียม จำกัด(มหาชน) จึงได้จัดทำโครงการปั้มสหกรณ์น้ำมันเพื่อเกษตรกร ขึ้นภายในบริเวณของที่ทำการสหกรณ์การเกษตรจังหวัดต่างๆ เนื่องจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่า สถานีบริการน้ำมันจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง และมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรได้ใช้น้ำมันราคาประหยัด และได้รับเงินเฉลี่ยคืนจากการเติมน้ำมันจากสหกรณ์ หรือรับเงินปันผลกำไรคืนเป็นรายปี โดยเงินเฉลี่ยคืนรายปีประมาณร้อยละ 1-2 ต่อปี โดยไม่รวมกับสินค้าประเภทอื่น เช่น วัสดุการเกษตร ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงฯ แล้วแต่ว่าทางสมาชิกจะใช้ผลิตภัณฑ์มากหรือน้อย ซึ่งมีความแตกต่างจากสถานีบริการน้ำมันทั่วไปที่เติมเท่าไรก็จ่ายตามยอดเงินตามจริงเลยโดยไม่ได้รับเงินเฉลี่ยคืน ซึ่งจากภาวะทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน จึงทำให้ประชาชนสนใจเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกของสหกรณ์มากขึ้น จึงทำให้ผลการดำเนินงานดีขึ้นตามลำดับ (กนกวรรณ มูลละ, 2544) โดยดูได้จากข้อมูลสถิติจำนวนสมาชิกประจำปี พ.ศ. 2550 – 2552 ซึ่งมีจำนวน 4,369 , 4,656 และ 4,754 คน ตามลำดับ ดังปรากฏในตารางที่ 1 และข้อมูลรายงานผลการดำเนินงานประจำปี พ.ศ. 2550 – 2552 พบว่า มีผลกำไรทุกปี คือ 12,810,031.76 , 7,113,357.90 และ 9,569,424.38 บาท ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 1.1 สถิติจำนวนสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด

ปี พ.ศ.	จำนวนสมาชิก (คน)
2550	4369
2551	4656
2552	4754

ที่มา : สหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด

ตารางที่ 1.2 ผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด

ปี พ.ศ.	เงินทุนหมุนเวียน (บาท)	ผลกำไร (บาท)
2550	448,237,340.86	12,810,031.76
2551	479,141,363.89	7,113,357.90
2552	514,201,217.31	9,569,424.38

ที่มา : สหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด

จากผลการประกอบการที่มีผลกำไรมาอย่างต่อเนื่อง และมีสมาชิกเพิ่มขึ้น โดยตลอด จึงเป็นประเด็นที่ผู้ศึกษาให้ความสนใจที่จะศึกษาถึงรูปแบบการบริหารจัดการสถานีสหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด โดยมุ่งศึกษาซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการสถานีสหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด ทั้งในด้านการจัดสรรบุคลากร การจัดสรรงบประมาณ และประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับจากการให้บริการสถานีสหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด เพื่อให้ทราบว่า สหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด มีเป้าหมายและหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการอย่างไร จึงประสบความสำเร็จและสามารถสร้างผลประโยชน์และความพึงพอใจให้สมาชิกได้หรือไม่ อย่างไร มากน้อยเพียงใด โดยคาดหวังว่าการศึกษานี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด และสหกรณ์อื่นหรือผู้ที่สนใจนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป และเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์และจริยธรรมอันดี อันมีการรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักประหยัด รู้จักช่วยเหลือตนเองก่อน โดยยึดหลักการ เพื่อให้สมาชิกอยู่ดีกินดี มีสันติสุข

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์การดำเนินงานและหลักการบริหารจัดการสถานีสหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด

1.2.2 เพื่อศึกษาผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากการดำเนินงานของสถานีสหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด

1.2.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของสมาชิกต่อการดำเนินงานของสถานีสหกรณ์การเกษตรทางดง จำกัด

1.3 สมมติฐานการศึกษา

1.3.1 สถานีบริการน้ำมันสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด มีการดำเนินงานโดยยึดถือประโยชน์ของสมาชิกและสหกรณ์เป็นเป้าหมาย

1.3.2 การบริหารงานของสถานีบริการน้ำมันสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด ตั้งอยู่บนหลักการของหลักธรรมาภิบาลระดับมาก

1.3.3 สมาชิกสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด ในระดับมาก

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

1.4.1 ได้ทราบถึงรูปแบบและหลักการการบริหารจัดการสถานีบริการน้ำมันสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด

1.4.2 ได้ทราบถึงประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากการดำเนินงานของสถานีบริการน้ำมันภายใต้การบริหารของสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด

1.4.3 เป็นแนวทางให้กับสหกรณ์และผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของสถานีบริการน้ำมัน

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินการศึกษาจากสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด

1.5.2 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด

1.6 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

สถานีบริการน้ำมัน หมายถึง สถานที่จำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งดำเนินงานภายใต้การบริหารของสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด

สมาชิกสหกรณ์ หมายถึง กลุ่มเกษตรกรในอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ที่รวมกลุ่มกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรหางดง จำกัด และเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ จำนวน 4,754 คน